

RADOVAN PULKO¹

Šolski sistem ruskih emigrantov v Sloveniji med obema vojnama

Izveček: Ruski emigranti, ki so domovino zapustili po porazu protirevolucionarnih sil, so skoraj po vseh državah, kjer so se naselili, oblikovali svoj lastni šolski sistem. Tako je bilo tudi v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, kjer so bile ruske emigrantske šole vključene v izobraževalni sistem t. i. "zamejske Rusije", poleg tega pa še v sistem izobraževanja države gostiteljice. Med ruskimi emigrantskimi izobraževalnimi ustanovami so delovale priznane ruske učne ustanove, izviraajoče še iz carske Rusije, ki so po koncu državljanske vojne skupaj z učenci in večino izobraževalnega kadra emigrirale, ter izobraževalne ustanove, ki so jih ruski emigranti odpirali v času bivanja na tujem. Na ozemlju današnje Slovenije so tako delovali ruski vrtci, osnovne šole, šolske skupine, realna gimnazija in krajši čas dva ruska kadetska korpusa.

Ključne besede: ruska emigracija, Slovenija, rusko šolstvo, ruska gimnazija, ruski kadeti, obdobje 1918-1945, zgodovina šolstva

UDK: 930.1:37(47)"1918/1945"

The Russian Emigrant School System in Interbellum Slovenia

Abstract: In almost every country where they settled, the Russian emigrants who had left their homeland after the defeat of the anti-revolutionary forces organised their own school system. This was also the case in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, where Russian emigrant schools were not only included in the educational system of the so-called 'Expatriate Russia' but integrated into the

¹ Radovan Pulko je magister zgodovine. E-naslov: p_radovan@yahoo.com.

educational system of the host country as well. The Russian educational institutions in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians included some recognised institutions from Tsarist Russia, which had emigrated together with their students and teachers after the Russian Civil War, as well as institutions recently founded by Russian emigrants. The territory of present-day Slovenia hosted Russian kindergartens, primary schools, school groups, a *Realgymnasium* and – briefly – two cadet corps.

Key words: Russian emigration; Slovenia; Russian school system; Russian *Realgymnasium*; Russian cadet corps; the period 1918–1945; history of public education

Ruski emigranti, ki so domovino zapustili po porazu protirevolucionarnih sil in se naselili v številnih državah Evrope, pa tudi Azije in Amerike, so skoraj povsod izoblikovali svoj lastni šolski sistem. Organizirali so vsaj osnovno in srednješolsko izobraževanje. Ruske šole so delovale tudi v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) in jih je glede na čas ustanovitve možno deliti v dve skupini. Prvo skupino predstavljajo priznane izobraževalne ustanove, ki so pred revolucijo delovale v carski Rusiji in so po zlomu ruske armade skupaj z učenci in s šolskim kadrom emigrirale. To so bili predvsem kadetski korpusi in dekliški inštituti. V drugo skupino sodijo izobraževalne ustanove, ki so jih ruski emigranti odpirali v času bivanja na tujem. Sem spadajo osnovne in srednje šole, dijaški domovi ter otroški vrtci. Osnovna naloga ruskih emigrantskih izobraževalnih ustanov je bila ohraniti narodno identiteto ruskih otrok, jim s pomočjo ustrezne ruske izobrazbe ob skorajšnji vrnitvi v domovino, v kar se je prva leta zelo verjelo, omogočiti nemoteno vključitev v rusko družbo ter

pripraviti mladino na vse naloge, ki jih bodo čakale v domovini. Rusko emigrantsko šolstvo je bilo torej ciljno usmerjeno v čas 'skorajšnje vrnitve' v domovino. Večina ruskih otrok se je v emigrantskih šolah, zlasti pa v emigrantskih internatih, družila skoraj izključno z ruskimi sošolci. Imeli so zelo malo stikov z vrstniki domačini in so zato novo okolje dojemali kot tuje. Preprečevanje vključevanja otrok v novo okolje je pozneje, ko se je izkazalo, da vrnitve v domovino ne bo, imelo škodljiv učinek na posameznike. Mladi rod ruskih beguncev se je zaradi takšnega izoliranega načina izobraževanja v državi, v kateri je odrasel, počutil tujca.²

Ruske emigrantske šole so bile vključene v dva izobraževalna sistema. To sta bila izobraževalni sistem države, v kateri so ruske emigrantske šole delovale, in šolski sistem t. i. "zamejske Rusije". Ruske emigrantske šole so zato svoje učne načrte usklajevale s prosvetno politiko države gostiteljice. V skladu z odlokom ministra za prosveto so v izobraževanje vključile predmete, ki so učence seznanjali z novim okoljem. Poučevale so jezik domačinov ter zgodovino in geografijo države, v kateri so ruski učenci trenutno bivali. Pri vseh predmetih pa je pouk seveda potekal v ruskem jeziku. Z vključitvijo ruskih šol v izobraževalni sistem države gostiteljice so omogočili učencem, da se po končanem srednjem izobraževanju brez težav vpišejo na fakultete držav, v katerih so bivali. Drug šolski sistem, v katerega so bile vključene vse ruske emigrantske šole po svetu, je bil že omenjeni izobraževalni sistem "zamejske Rusije". Oblikovala ga je "Zveza ruskih pedagogov" s sedežem v Pragi, s čimer je poenotila izobraževalni sistem ruskih emigrantskih šol. Ruski emigrantski izobraževalni sistem je bil podoben izobraževalnemu sistemu nekdanje carske Rusije, pri čemer so se upoštevale njegove reforme, izvedene na Krimu leta 1920. "Zveza ruskih peda-

² Jovanović, 2006, 389.

gogov” je z rednimi kongresi skrbela za povezovanje ruskih pedagogov iz različnih držav. Omogočala je izmenjavo idej, dajala nasvete pri izobraževanju ter skrbela za izdajanje specializirane pedagoške literature. Svoje podružnice je imela v vseh evropskih državah. Zaradi velikega števila emigrantov izobražencev, med katerimi je bilo mogoče izbrati dober pedagoški kader, in zaradi emigrantskih organizacij, ki so razvile dobro delujoč in stabilen sistem financiranja, so ruske emigrantske šole omogočale zelo kakovostno izobraževanje. Pri financiranju šol je posebno veliko vlogo odigrala organizacija Vseruska zveza mest (VSG). Poleg tega je v Kraljevini Jugoslaviji posamezne ruske šole še dodatno financirala država.³ Ruske emigrantske šole so namreč za jugoslovanske oblasti imele poseben pomen. Poskušale so jih izkoristiti za kasnejšo trdno kulturno in politično povezanost med Rusijo in Kraljevino Jugoslavijo. Upali so, da bodo tako izrinili nemške, italijanske, madžarske in turške vplive na jugoslovanske narode.⁴

Rusko osnovnošolsko izobraževanje v Sloveniji

Na ozemlju Kraljevine Jugoslavije so delovali ruski vrtci, šolske skupine, osnovne šole, otroški domovi, internati, strokovne šole in gimnazije, poleg tega pa so različne ruske organizacije prirejale še raznovrstne izobraževalne tečaje.⁵ Ena izmed posebnosti ruskih emigrantskih ustanov so bile t. i. šolske skupine. Odpirale so jih predvsem manjše ruske kolonije povsod tam, kjer zaradi majhnega števila ruskih učencev ni bilo ekonomično odpirati šolskih ustanov. Izvajale so izobraževanje osnovnošolcev in učencev nižjih razredov gimnazije. Pouk v šolskih skupinah se je izvajal zelo varčno. Pouče-

³ Prav tam, 389 in 390.

⁴ Dimić, 1994, 39.

⁵ Pulko, 2009, 140.

vali so navadno štirje učitelji, med katerimi so bili učitelj za verouk, učitelj naravoslovno-matematične skupine predmetov, učitelj tujih jezikov in učitelj "slovanske skupine predmetov".⁶ Značilnost šolskih skupin, pa tudi ruskih osnovnih šol, otroških domov in vrtcev, je bila, da so jih odpirali po potrebi in da so jih po upadu števila šoolobveznih otrok tudi hitro zapirali.⁷ Prva takšna šolska skupina na Slovenskem je bila odprta že leta 1921 v begunskem taborišču v Strnišču (današnje Kidričevo).⁸ Ustanovil jo je VSG. Glede na starost učencev, ki so bili takrat v taborišču, so bili odprti le mlajši in starejši pripravljalni razred ter 1., 4. in 6. razred. Ustanovo je vodil A. V. Ozarovski.⁹

Podobna ruska izobraževalna ustanova, t. i. *nedeljska šola*, je delovala tudi v ljubljanski ruski koloniji. V njej so se ruski otroci učili predvsem pisati in brati. Poleg tega je šola organizirala razne otroške prireditve in tekmovanja v deklamiranju in branju. Nedeljska šola je bila ustanovljena 31. januarja 1926¹⁰ v prostorih Ruske kolonije v Šempetrski kasarni. Ustanovila jo je Ruska matica, zato je bila neodvisna od kolonije. Šolo je vodil Voronov, njegova namestnica pa je bila Sofija P. Kulakova. Poleg Voronova in Kulakove sta v nedeljski šoli poučevala še dr. Aleksander Bilimovič in Gerngross.¹¹

V Mariboru je delovala osnovna šola z vrtcem za ruske otroke. Odprl jo je oddelek Ruske matice v Mariboru.¹² Žal pa o tej izobraževalni ustanovi ni zaslediti drugih podatkov. Glede na to, da je bil

⁶ Milenković, 2004, 43.

⁷ Jovanović, 2006, 396 in 397.

⁸ Milenković, 2004, 44.

⁹ Bjuulleten Obedinennago Komitteta, 1924, 34.

¹⁰ Milenković navaja, da so šolsko skupino v Ljubljani odprli leta 1922 (Milenković, 2004, 44).

¹¹ Pulko, 2004, 44, in Russkaja Matica, 1935, 20 in 21.

¹² Pulko, 2004, 55.

oddelek Ruske matice ustanovljen v Mariboru šele leta 1934, je najverjetneje ta izobraževalna ustanova začela delovati šele v drugi polovici 30. let. Verjetno je tudi, da je delovala le kratek čas, saj je v Ruski koloniji v Mariboru leta 1939 bivalo le še 94 emigrantov.¹³

Poleg navedenih ruskih osnovnih šol je v Sloveniji delovala še osnovna šola pri ruski realni gimnaziji v Hrastovcu v Slovenskih goricah. Obe sta predstavljeni v posebnem poglavju.

Ruski kadetski korpusi

V carski Rusiji so imeli kadetski korpusi dolgo tradicijo. Zаметki tovrstnih vojaških izobraževalnih ustanov so začeli nastajati ob pričetku 18. stoletja, v času carja Petra I. Velikega. Do 60. let 19. stoletja si je bilo možno v ruskih kadetskih korpusih pridobiti tako splošno srednjo kot tudi strokovno vojaško izobrazbo. V letih 1863 in 1882 pa so kadetske korpuse doletele številne reforme. Ena izmed takšnih, ki se je nato tudi obdržala, je bila, da kadetski korpusi niso bili več namenjeni le šolanju plemičev, ampak so postali odprti za vse družbene sloje. Kljub temu so se v njih še vedno šolali predvsem otroci plemičev.

Leta 1917 je bilo v Rusiji 29 kadetskih korpusov. Začetek državljanske vojne je pomenil konec njihovega normalnega delovanja. Večina jih ni mogla nadaljevati dela, saj so bili pedagogi, pa tudi gojenci poslani na bojišče. Izobraževalni program je tako izvajalo le nekaj tistih kadetskih korpusov, ki so bili nameščeni na območjih pod nadzorom kontrarevolucionarnih vojsk. Tem korpusom se je priključevalo veliko kadetov iz drugih, med vojno uničenih ruskih kadetskih korpusov. Po porazu Denikinovih in Vranglovih oboroženih sil so ob evakuaciji odšli na tuje tudi kadeti.¹⁴ V Kraljevini

¹³ Prav tam, 54 in 55.

¹⁴ Silkin, 1998, 215 in 216.

SHS so se nato nastanili trije ruski kadetski korpusi: Donski, Krimski in Konstantinovski¹⁵ kadetski korpus.¹⁶

Ruski kadetski korpusi v Sloveniji 1920–1922

Na ozemlju Slovenije sta krajši čas delovala le Donski in Krimski kadetski korpus, ki sta bila nastanjena v nekdanjem avstro-ogrskem taborišču v Strnišču. Med 1. svetovno vojno je namreč leta 1915 avstro-ogrška vojska tam začela gradnjo taborišča za ruske vojne ujetnike. Po napadu Italije na Avstro-Ogrsko 23. maja 1915 pa se zaradi ogromnega števila ranjenih in obolelih vojakov, za katere ni bilo dovolj prostora po bolnišnicah, začnejo v Strnišču graditi rezervne vojaške bolnišnice. Nastal je ogromen barakarski kompleks površine 230 ha, na katerem je bilo 295 barak z 9700 posteljami za ranjene in obolele vojake. Po končani 1. svetovni vojni, ko taborišče prevzame Oddelek za socialno politiko Deželne vlade za Slovenijo, začnejo vanj naseljevati primorske begunce iz krajev, ki jih je zasedla Italija.¹⁷ V takšnih razmerah sta 23. decembra 1920 v Strnišče prispela Krimski in 2. donski imperatorja Aleksandra III. kadetski korpus.¹⁸

Ob prihodu v Strnišče je bil Krimski kadetski korpus sestavljen iz 650 kadetov, med katerimi je bilo 108 gojencev Feodosijskega internata. Imel je 29 pedagogov¹⁹ in 8 administrativno-tehničnih oseb. Kadeti so bili organizirani v 5 čet in 20 razrednih²⁰ oddelkov. V njih

¹⁵ Ta kadetski korpus nekateri avtorji imenujejo tudi "Ruski kadetski korpus". Sestavljen je bil iz nekdanjega kijevskega in odeškega korpusa, nastanjen pa je bil v Sarajevu (Dimić, 1994, 41, Silkin, 1998, 223).

¹⁶ Pulko, 2009, 144.

¹⁷ Šuligoj, 2007, 160 in 161.

¹⁸ Rojic, 1984, 80, Rojic, 1975, 277.

¹⁹ Rojic navaja 39 pedagogov. Število drugih oseb se ujema (Rojic, 1984, 81).

²⁰ Rojic navaja, da sta oba korpusa začela pouk v sedmih razredih in 12 oddelkih (Rojic, 1984, 82).

so bili učenci od pripravljalnega do 7. razreda.²¹ Donski kadetski korpus je takrat štel 185 kadetov, poleg katerih je bilo 50 majhnih otrok.²² Število pripadnikov obeh kadetskih korpusov je kasneje še naraščalo. Prihajali so predavatelji z družinami in drugi uslužbenci kadetskih korpusov. V taborišče Strnišče so bili nameščeni tudi ruski begunci, ki niso pripadali nobenemu izmed korpusov. Decembra 1921 naj bi bilo po neuradnih podatkih v Strnišču že 1300 ruskih beguncev, takratni tisk je poročal celo o 1500 beguncih in podal še zelo pretirano oceno o 3300 ruskih beguncih v tem taborišču.²³

Kadeti obeh korpusov so bili nameščeni v barake nekdanje avstro-ogrsko rezervne vojaške bolnišnice Klatovy.²⁴ Taborišče je takrat bilo že precej uničeno in kot takšno popolnoma neprimerno za bivanje. Tako ležišča v barakah niso imele žimnic, strehe so puščale, skozi špranje v stenah je pihal veter, uničeni so bili električna napeljava, vodovod in kanalizacija.²⁵ V skrajno nemogočih življenjskih razmerah je Krimski kadetski korpus vzpostavil različne obrtne delavnice, ki so zadovoljevale vsaj nekatere potrebe kadetskih korpusov, poleg tega pa še čitalnico, pravoslavno cerkev ter v eni izmed barak tudi amatersko gledališče. V času bivanja v Strnišču je bil ustanovljen tudi pihalni orkester kadetskega korpusa, pevski zbor in še marsikaj drugega.²⁶

Izobraževanje v Krimskem kadetskem korpusu v Strnišču

Glavna naloga kadetskih korpusov v času bivanja v Strnišču je bila, da kljub težkim življenjskim razmeram nadaljujejo šolanje gojencev. Izobraževalni program je potekal po programu za poučevanje v ka-

²¹ Kadetskie korpusa za rubežom [1970], 53.

²² Silkin, 1998, 223.

²³ Pulko, 2010, 168.

²⁴ Rojic, 1984, 81.

²⁵ Kadetskie korpusa za rubežom, [1970], 53 in 299.

²⁶ Pulko, 2010, 166–167.

detskih korpuzih iz leta 1915. Sistem ocenjevanj je bil 12-stopenjski.²⁷ Ruski kadetski korpusi so dajali učencem le splošno izobrazbo. Zaključeno izobraževanje v kadetskem korpusu je bilo popolnoma enakovredno sedmim zaključenim razredom ruskih realk.²⁸ Program izobraževanja je bil podoben tudi programu izobraževanja na realkah Kraljevine SHS. Strokovnih vojaških predmetov po kadetskih korpuzih niso poučevali. Od gimnazij so se kadetski korpusi razlikovali le po vojaški ureditvi, saj so bili učenci poleg delitve na razrede razporejeni še po četah. V Donskem kadetskem korpusu, v katerem je bila dobra polovica kadetov Kozakov, pa so bili v nasprotju z drugimi korpuzi učenci razporejeni po stotnijah. Vsaka četa ali stotnija je imela svojega poveljnika in vzgojitelje, ki so bili prav vsi oficirji. Kadeti so se od gimnazijcev ločili le še po vojaških uniformah, ki so jih nosili, in ekserciranju.²⁹ Da bi nekako zaključili izobraževanje v tujini, so se v oba kadetska korpusa vpisovali tudi ruski gimnazijci in realkarji.³⁰

Ruski kadeti, ki so leta 1922 v Strnišču (tudi v Sarajevu ali Bileći) zaključili izobraževanje, so za nadaljevanje šolanja imeli le malo možnosti. Tisti, ki so se hoteli vojaško izobraževati in postati oficirji, so lahko šolanje nadaljevali v edini ruski vojaški šoli v Kraljevini SHS, Nikolajevski konjeniški vojaški šoli v Bileći, ki pa je bila zaradi majhnega vpisa na robu preživetja. Vojaške šole Kraljevine SHS so bile takrat za Ruse zaprte, zato je kadetom preostala le še možnost, da odpotujejo v Bolgarijo na šolanje v katero izmed drugih ruskih vojaških šol.³¹ Leta 1922 pa si večina kadetov zadnjega letnika ni želela šolati na vojaških šolah, ampak nadaljevati študij na univer-

²⁷ Kadetskie korpusa za rubežom, [1970], 55, 56, 245 in 299.

²⁸ AS 1021 Šulgin, Dimitrij, Osebni dokumenti, Svedočanstvo Morski korpus.

²⁹ Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpusa, 1922, 14.

³⁰ Pulko, 2009, 152.

³¹ Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpusa, 1922, 14 in 17.

zah Kraljevine SHS. V carski Rusiji kadet pri vpisu na univerzo ni imel skoraj nobenih ovir. Opraviti je moral le izpit iz latinščine in lahko se je vpisal na fakulteto kot redni študent. Ker pa je v Kraljevini SHS bilo treba za vpis na univerze imeti tudi opravljeno matura, je bil nato leta 1923 v ruskih kadetskih korpusih uveden še osmi razred. Po odlokih ministra za prosveto Kraljevine SHS je bila nato izobrazba, pridobljena v katerem koli ruskem kadetskem korpusu, ki je deloval na jugoslovanskem ozemlju, izenačena z izobrazbo, pridobljeno v državnih realkah.³²

Med bivanjem v Strnišču je Krimski kadetski korpus izpeljal dve šolski leti. Prvo šolsko leto so začeli 2. januarja 1921 in je trajalo do 15. oktobra tistega leta. Šolanje je uspešno zaključilo 78 kadetov in 5 dijakov drugih nekdanjih ruskih izobraževalnih ustanov. Naslednje šolsko leto 1921/22 so v Krimskem kadetskem korpusu začeli praktično brez poletnih počitnic (po enomesečnem premoru) 17. novembra 1921 in je trajalo do 1. avgusta 1922, ko je šolanje uspešno končalo 92 kadetov in 11 dijakov drugih ruskih učnih ustanov.³³

Junija 1922 je bilo v Krimskem kadetskem korpusu še 589 gojencev, med njimi 477 otrok oficirjev, 26 otrok višjih državnih uradnikov in 13 kmečkih otrok. Zanimivo pri tem je, da so se poleg ruskih otrok v kadetskem korpusu šolali tudi 3 Srbi. Izobraževalna ustanova je imela takrat še 40 predavateljev, od katerih je bilo 26 redno zaposlenih, preostali pa honorarno. Delo vzgojiteljev je opravljalo 5 poveljnikov čet in 22 oficirjev vzgojiteljev.³⁴

Uspeh izobraževanja v kadetskih korpusih

V prvih letih delovanja ruskih kadetskih korpusov in drugih ruskih šol v Kraljevini SHS so ruske emigrantske oblasti težile k temu, da

³² Pulko, 2009, 154 in 155.

³³ Prav tam, 152 in 153.

³⁴ Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpusa, 1922, 8.

bi vsi ruski otroci, ki so se vpisali, šolanje tudi dokončali. Učence, ki se niso hoteli izobraževati, in tiste, ki se niso bili sposobni učiti, so skoraj prisilno zadrževali na izobraževanju. Za ene in za druge je bilo značilno izredno slabo znanje. Uspeh, dosežen v prvih letih delovanja ruskih šol, je bil zato podpovprečen. Slabo znanje učenec je tudi vplivalo na ugled ruskih šol. Osnovni problem so bili nizki kriteriji pri ocenjevanju znanja.³⁵ Najpomembnejši vzrok za pomanjkanje znanja pa je bila predvsem dolgotrajna vojna, zaradi katere so bili mnogi učenci več let brez ustreznega izobraževanja.³⁶

Po letu 1923 se je v ruskih kadetskih korpused v Kraljevini SHS vzpostavila izredno stroga disciplina in gojenci so bili za najmanjše prestopke podvrženi drakonskim kaznim. Za hude prestopnike so v Pančevu odprli posebno kazensko ustanovo, imenovano "internat za bivše kadete". V njem so kaznovani kadeti živeli v nemogočih razmerah. Vse so namestili v eno sobo, v kateri razen umazanih ležišč ni bilo ničesar. Oblečil, razen paradnih uniform, ki so jih smeli nositi le, kadar so bili izpostavljeni očem javnosti, skoraj niso imeli. Državna komisija jim je nudila samo t. i. begunski obrok v znesku 8 dinarjev na dan. Za preostalo so morali poskrbeti z lastnim delom. Preživljali so se tako, da so od hiše do hiše hodili sekat drva, delali v svilarni ali pa gojili sviloprejke. Poleg tega so se nekateri še poskušali učiti, da bi se kdaj lahko vrnili v šole.³⁷

Zelo so se zaostri tudi kriteriji ocenjevanja znanja. Tako je v šolskem letu 1923/24 v Donskem kadetskem korpusu, ki je takrat že bival v Bileći, samo 64,61 % učencev pozitivno izdelalo razred. Preostalih 35,39 % pa je moralo razred ponavljati ali opraviti popravne izpite. Istega šolskega leta je v Krimskem kadetskem korpusu razred izdelalo le 60,78 % učencev. Od tega je bilo odličnih le 3,31

³⁵ Dimić, 1994, 43 in 44.

³⁶ Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpused, 1922, 8, 9 in 12.

³⁷ Pulko, 2009, 156 in 157.

%. Kar 39,22 % učencev je moralo opravljati popravne izpite ali ponavljati razred. Strogi ocenjevalni kriteriji so se v kadetskih korpuzih in drugih ruskih šolah obdržali skozi celotno predvojno obdobje. Ocenjevanje je bilo tako strogo, da kakšno šolsko leto niti en učenec ni razreda izdelal z odličnim uspehom. Kljub temu pa so bili ti dijaki pozneje med najboljšimi študenti na jugoslovanskih fakultetah.³⁸

Ruski dekliški inštituti

V Kraljevino SHS sta leta 1920 pripotovala Mariinski donski in Harkovski dekliški inštitut, vendar nobeden izmed njiju ni bil nastanjen na Slovenskem. Mariinski donski dekliški inštitut je leta 1922 na gradu Vurberk preživljal le šolske počitnice. Pripotoval je 24. junija. V gradu se je nastanilo 74 učenk in nekaj učiteljic tega inštituta. Učni zavod je takrat začasno vodila grofica Jekaterina Aleksejevna Uvarovna. Naslednji dan, 25. junija, je na Vurberk prispelo še 26 dijakinj z voditeljico inštituta Natalijo Aleksandrovno Duhonino. Z njimi je prišel še inšpektor inštituta Nikolaj Vladimirovič Storoženko, nekdanji profesor v Kijevu. Na Vurberku so preživljale počitnice učenke od 1. do 8. razreda. Njihovo bivanje pa se je končalo 7. septembra 1922, ko so odpotovale nazaj v Belo Crkvo.³⁹

Ruska gimnazija v gradu Hrastovec

Najpomembnejša ruska emigrantska šola na Slovenskem je bila večji del svojega obstoja v gradu Hrastovec v Slovenskih goricah. Njen polni naziv se je glasil Ruski otroški dom in realna gimnazija Ponoviče v Hrastovcu. Naziv, ki zveni dokaj nenavadno, je nastal v povezavi z razvojem te izobraževalne ustanove. Leta 1920 je namreč

³⁸ Dimić, 1994, 43 in 44. Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpuzov, 1922, 7.

³⁹ Pulko, 2009, 157 in 158.

VSG v Sarajevu odprl otroški dom, v katerega sta bila vključena otroški vrtec in nekajrazredna šola. Zaradi pomanjkanja ruskih šooloobveznih otrok je bila nato izobraževalna ustanova v Sarajevu ukinjena, del osebja te ustanove pa se je preselil v Ponoviče pri Litiji, kjer so v tamkajšnjem gradu odprli rusko realno gimnazijo. Po treh letih delovanja se je morala gimnazija zaradi prodaje gradu Ponoviče izseliti. Grad in posestvo je nato šele leta 1929 kupila Dravska banovina in ga uporabila za prostore uprave banovinskega veleposestva.⁴⁰ Ruska realna gimnazija z otroškim domom se je preselila v grad Hrastovec v Slovenskih goricah, ki je bil last grofa Herbersteina, in je tam delovala od 4. 7. 1925 do 15. 8. 1935, ko je bila ukinjena.⁴¹ Ustanova je na novem naslovu v nazivu ohranila ime Ponoviče.⁴²

Izobraževanje v Ruski realni gimnaziji Ponoviče v Hrastovcu se je delilo na pripravljajno šolo in samostojno gimnazijo. V pripravljajni šoli sta bila dva razreda, abecedni in mlajši pripravljajni razred.⁴³ Število letnikov gimnazije med posameznimi šolskimi leti ni bilo zmeraj enako. Gibalo se je med štirimi in šestimi letniki.⁴⁴ V šolskem letu 1923/24, ko je gimnazija delovala še v Ponovičah, je imel gimnazijski oddelek poleg pripravljajnega razreda še šest razredov gimnazije.⁴⁵

⁴⁰ Pulko, 2011, 91–93.

⁴¹ SŠM, Školski list, Ruski dečji dom i realna gimnazija. SŠM, Branko Šuštar, Rusi, Sarajevo in dva gradova (Ponoviče, Hrastovec) z realno gimnazijo. SŠM, M. Pavlovski, Istorija Dečjeg doma i Ruske Realne gimnazije "Ponoviče" u gradu Hrastovec.

⁴² Pulko, 2011, 91.

⁴³ Raevskaja, 1927, 135–136.

⁴⁴ Med podatki o ruski gimnaziji v Hrastovcu, ki jih je do leta 1955 zbral UDV, je tudi navedeno, da je imela ta gimnazija 4 osnovnošolske razrede. AS, Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941, Knjiga I, str. 181.

⁴⁵ ZAP, SIZAP 206, Rodbina Simonič-Blumenau, škatla 4, Krimski korpus in ruska gimnazija, Rospisanie urokov na 1923–1924 god.

V šolskem letu 1930/31 pa je imela ruska gimnazija samo še tri razrede in le 46 učencev.⁴⁶

Obravnavana ruska izobraževalna ustanova je sprejemala otroke že s šestimi leti starosti. Šolanje so navadno zaključili med 14. do 16. letom. Predpisano je bilo, da smejo v 4. razred gimnazije le učenci, stari največ 15 let. Kljub temu so zaradi let, ki so jih otroci brez izobraževanja prebili med državljansko vojno in evakuacijo, sprejemali tudi starejše, če so le bili sposobni dokončati šolanje.⁴⁷

Ena izmed posebnosti izobraževanja te ruske učne ustanove za takratni čas je bila, da so pouk za deklice in dečke izvajali skupaj. Po štirih letih dela so namreč ugotovili, da pri takšnem načinu šolanja mladine ni nobenih težav. Tudi v klopeh so lahko dečki in deklice sedeli skupaj. Učence so v učilnicah razmeščali le glede na njihove učne sposobnosti, vid in sluh. So pa bili učenci ločeni po spolu v spalnih prostorih in v jedilnici. Ločeno so tudi stali v vrsti med prejetjem hrane.⁴⁸

Razporeditev prostorov izobraževalne ustanove v gradu Hrastovec je bil naslednji. V prvo etažo so namestili jedilnico. Ob obeh straneh jedilnice so bile nameščene učilnice. V drugi etaži nad jedilnico so bile pisarne in službeni kabineti, nad učilnicami pa ležišča za učence. V nižji etaži glavnega grajskega bloka sta bili dve kotni dvorani. Ena je rabila kot dvorana za različne svečanosti, ples in gledališke predstave, druga pa je bila za učence zaprta. To je bila nekdanja lovska soba grofa Herbersteina. V njej je bil ogromen biljard in nekaj grajskega pohištva. Soba je služila za sestanke šolskega osebja. V glavnem grajskem bloku je imel svoje sobe tudi del

⁴⁶ Ruska gimnazija u Hrastovcu, [1931], 11. Vozroždenie je leta 1930 navedlo podatke, po kateri sta bila v gradu Hrastovec ruski otroški dom in trirazredna gimnazija z 200 otroki (Vozroždenie, 16. 3. 1930, 4).

⁴⁷ Raevskaja, 1927, 132.

⁴⁸ Prav tam, 132.

osebja gimnazije. V podprtiličju stavbe so bili kopel, kuhinja in skladišče. V preostalih krilih stavbe so namestili lazaret, cerkev ter sobe za administrativno-tehnično in predavateljsko osebje.⁴⁹ V gradu je od leta 1926 delovala tudi podružnica Ruske matice.⁵⁰

Najvišjo funkcijo v učno-vzgojnem zavodu sta imela ravnatelj in inšpektor. Prva ravnateljica je bila Natalija Nikolajevna Rajevska, po njenem odhodu pa Mihael Pavlovski (leta 1928/29 ter 1930/31) in Vera Orlicka (leta 1929 in 1934).⁵¹ Naloge šolskega inšpektorja je leta 1923 opravljal Vladimir S. Levicki.⁵² Iz ohranjenih podatkov je možno sklepati, da je bilo v ustanovi, ko je delovala še v Ponovičah, 10 učiteljev. V času njenega delovanja v Hrastovcu pa 13. Z upadanjem števila šoloobveznih otrok je upadalo tudi število učiteljev, tako da so bili leta 1934 skupaj z ravnateljico le še trije. Na podlagi ohranjenih virov je bilo možno ugotoviti tudi imena učiteljev, ki so poučevali v tej ustanovi v letih 1923, 1925/26, 1928 in 1930/31. Skupaj s predmeti, ki so jih poučevali, so predstavljeni v tabeli.⁵³

⁴⁹ Prav tam, 1927, 130 in 131.

⁵⁰ Russkaja Matica, 1935, 34 in 35.

⁵¹ AS, Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941, Knjiga I., 182. Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji, 1928, 23. Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini, 1934, 166. ZAP, Herbersteinov sekretariat, škatla 2. SŠM, M. Pavlovski, Istorija Dečjeg doma i Ruske Realne gimnazije “Ponoviče” u gradu Hrastovec.

⁵² Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji, 1923, 138.

⁵³ Ruska gimnazija u Hrastovcu, [1931] in Stalež šolstva in učiteljstva za navedena leta.

Seznam profesorjev na ruski realni gimnaziji Hrastovec po predmetih in letih

predmet/ leto	1923	1925/26	1928	1930/31
ruski jezik	Irina J. Tropina, Ksenofont S. Mamonov	Vladimir Kulakov, Aleksandra Zaharova	Aleksandra Zaharova, Vladimir Kulakov	Andrije Skrinjka
francoski jezik	Natalija N. Rajevska	Natalija N. Rajevska, Katarina Akaro, Aleksandra Zaharova	Natalija N. Rajevska, Katarina Akaro	Katarina Akaro
nemški jezik	Jekaterina Ševeljova	Maksim Blumenau	Maksim Blumenau	Margarita Malinovska
srbohrvaški jezik	Viktorija Nadaličeva	Ljubo Gorup	Maksim Nedbajevski	Maksim Nedbajevski
matematika	Ana I. Lukina	Ana I. Lukina	Vladimir Kislev	Vera Orlicka, Vasilij Lukjanov
fizika	Aleksander Rosovski	/	Vladimir Kislev	/
kemija	Aleksander Rosovski	/	/	/
naravoslovje	Vladimir S. Levicki	Vladimir S. Levicki	Mihael Pavlovski	/
zemljepis	/	Vera Stark	Mihael Pavlovski Boris Gerngross	Mihael Pavlovski, Vasilij Lukjanov
zgodovina	/	Vera Stark	Vladimir Kulakov	Boris Gerngross
verouk	/	Mihail Slucki	Fevdosej, arhimandrit	Hariton, arhimandrit
petje	Pavel E. Viljčevskij	Golicin Dimitrij	Peter Smigun	Peter Smigun
lepopis	/	Mihail M. Hrisogonov	/	Đorđe Rement
risanje	Mihail M. Hrisogonov	Mihail M. Hrisogonov	Tevdor Kolonej	Đorđe Rement
ročno delo	Marija N. Levickaja	Marija N. Levickaja	Jelena Križanovska	Jelena Križanovska
telovadba	Pavel E. Viljčevski	/	/	Sergej Orlicki

Izobraževalni proces v ruski realni gimnaziji v Hrastovcu

Šolsko leto se je v ruski realni gimnaziji v Hrastovcu začelo 1. septembra in je trajalo do 28. junija. Razdeljeno je bilo na tromesečja. Prvo je trajalo do 30. novembra, drugo do 28. februarja in tretje do konca šolskega leta.⁵⁴ Pouk je potekal od ponedeljka do sobote, pri čemer je imela pripravljalna šola okoli 4 ure pouka na dan, kar je tedensko zneslo 23–25 ur, prvi štiri razredi gimnazije 5–6 ur dnevno ali 34–36 ur tedensko, zadnja dva razreda gimnazije pa 32–34 ur tedensko. Šolska ura je trajala 40 minut z 10 minutami odmora med posamezno uro. Sistem ocenjevanja je bil 4-stopenjski: nezadosten, dober, zelo dober in odličen. Ocenjevanje je bilo zelo strogo. Tako je v šolskem letu 1930/31 imelo kar 50 % učencev popravne izpite, odličen ni bil nihče.⁵⁵

Ruska realna gimnazija Ponoviče je v šolskem letu 1923/24 imela podoben predmetnik kot Prva rusko-srbska gimnazija v Beogradu. Ker je bila gimnazija v Ponovičah realka in ne klasična gimnazija, na njej niso poučevali latinskega jezika, so pa vseeno imeli dva obvezna tuja jezika, francoščino in nemščino. Na beograjski ruski gimnaziji je bila obvezna latinščina in en tuji jezik, nemščina ali francoščina. Poleg obeh tujih jezikov je bil obvezen tudi uradni državni jezik srbohrvaščina. Slovenščine na Ruski realni gimnaziji Ponoviče niso poučevali. V nasprotju z beograjsko rusko-srbsko gimnazijo tudi niso poučevali analitične geometrije in filozofske propedeutike. Posebnost ponoviške ruske gimnazije je bil predmet anatomija, ki so jo učenci spoznavali le v 6. letniku. Na splošno je bil v Ruski realni gimnaziji Ponoviče poudarek na učenju matematičnih ved, materinščine in tujih jezikov. Ko so v šolskem letu 1930/31 delovali le prvi trije gimnazijski razredi, predmetnik ni bil okrnjen.⁵⁶

⁵⁴ Ruska gimnazija u Hrastovcu [1931], 4.

⁵⁵ Pulko, 2009, 163 in 164.

⁵⁶ Prav tam, 164.

Z leti se je število učencev v ruski realni gimnaziji zmanjševalo, tako da je 15. 8. 1935 prišlo do njenega zaprtja.⁵⁷ Maloštevilni šolobvezni ruski otroci so šolanje nadaljevali tudi po slovenskih šolah. Največ, kar 24, jih je v šolskem letu 1936/37 obiskovalo ljudske šole, sledile so državne gimnazije, na katere je bilo vpisanih 12 ruskih učencev, državne meščanske šole s tremi in samoupravne gimnazije z enim učencem ruske narodnosti.⁵⁸ Podobna situacija je bila tudi v šolskem letu 1939/40, ko je ljudske šole obiskovalo 35 ruskih učencev, državne meščanske šole štirje, državne gimnazije 25, po en učenec ruske narodnosti pa je bil v samoupravnih gimnazijah, državni dvorazredni trgovski šoli, zasebnih trgovskih šolah in državni srednji tehniški šoli.⁵⁹

Bibliografija

AS, Beloemigracija u Jugoslaviji 1918-1941(1955), Knjiga I, Državni sekretariat za unutrašnje poslove, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Uprava državne bezbednosti, I. odelenje, Br. SSSR/El. 1/I, Beograd.

AS 1021 Šulgin Dimitrij, 1931-1945.

Bjulleten Objedinennago Komiteta Rossijskogo Obšestva Krasnago Kresta, Vserossijskago Sojuza i Vserossijskago Sojuza Gorodov Koroletve Serbov, Horvatov i Slovencev, Belgrad - Avgust 1921. g. (1924), Štamparija Save Radenkovića i Brata, Beograd.

⁵⁷ SŠM, Branko Šuštar, Rusi, Sarajevo in dva gradova (Ponoviče, Hrastovec) z realno gimnazijo.

⁵⁸ Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1936/37, 1938, 27, 37 in 50.

⁵⁹ Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1939/40, 1941, 27, 37, 50, 57 in 79.

DIMIĆ, L.J. (1994): "Rusko školstvo u Kraljevini Jugoslaviji 1918-1941", v: *Ruska emigracija u srpskoj kulturi XX veka*, Zbornik radova, Tom I, Filološki fakultet u Beogradu, Katedra za slavistiku i Centar za naučni rad, Beograd, 38-51.

Izveštaj o reviziji ruskih kadetskih korpusa koji je doneo gospodinu ministru prosvete ministarski izaslanik, profesor beogradskog univerziteta, Radovan Košutić, Preštampano iz "Prosvetnog glasnika" (svezka 7-8 za 1922 god.) (1922), Državna štamparija Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd.

JOVANOVIĆ, M. (2006): *Ruska emigracija na Balkanu (1920-1940)*, Čigoja štampa, Beograd.

Kadetskie Korpusa za Rubežom 1920-1945, Izdanje Objedinenija Kadet Rossijskih Zarubežnyh Kadetskih Korpusov [1970], Nju Jork, SŠA.

MILENKOVIĆ, T. (2004): *Školovanje dece emigranta iz Rusije u Jugoslaviji 1919-1941*, Zavod za učbenike i nastavna sredstva, Beograd.

PULKO, R. (2004): *Ruska emigracija na Slovenskem 1921-1941*, Vojni muzej Logatec, Logatec.

PULKO, R. (2009): *Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918-1941*, magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Maribor.

PULKO, R. (2010): "Taborišče ruskih beguncev v Strnišču", v: *Zbornik Občine Kidričevo*, Občina Kidričevo, 158-172.

PULKO, R. (2011): "Ruska realna gimnazija v Slovenskih goricah", *ČZN*, 47-82, 4. zvezek, 87-106.

RAEVSKAJA, N. (1927): "Russkaja gimnazija sredi prirody", v: *Russkij učitel v emigraciji*, Izd. Obedinenija russkih učiteljskih organizacij za granicej, Praga, 129-141.

ROJIC, V. (1975): "Iz zgodovine Strnišča in Kidričevega", v: *Ptujski zbornik IV*, Založba Obzorja Maribor, 271-287.

ROJIC, V. (1984): "Iz zgodovine Strnišča in Kidričevega", *ČZN*, 20-55, 1, 57-121.

Ruska gimnazija u Hrastovcu, Izveštaj za školsku 1930.-31. godinu [1931], izdala Ruska gimnazija u Hrastovcu.

Russkaja Matica (1924-1934) Otčet o dejatelnosti, № 4. (1935), Biblioteka Russkoj Maticy, Izdanie Russkoj Maticy, Ljubljana.

SILKIN, A. (1998): "Russkie kadetskie korpusa v emigraci", *Russkij istoričeskij vestnik*, Meždunarodnyj ežegodnik, Tom I, Moskva, 215-247.

Slovenski šolski muzej (SŠM), Školski list, Ruski dečji dom i realna gimnazija.

Slovenski šolski muzej, Branko Šuštar, Rusi, Sarajevo in dva gradova (Ponoviče, Hrastovec) z realno gimnazijo.

Slovenski šolski muzej, M. Pavlovski, Istorija Dečjeg Doma i Ruske Realne Gimnazije "Ponoviče" u gradu Hrastovec.

Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (Ljubljanska in mariborska oblast) (1928), Oblastna zaloga šolskih knjig v Ljubljani.

Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini (1934), Prosvetni oddelek kr. banske uprave, Banovinska zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani.

Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji 1923, Višji šolski svet v Ljubljani, Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1936/37 (1938), Prosvetni oddelek kraljevske banske uprave, Ljubljana.

Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1939/40 (1941), Prosvetni oddelek kraljevske banske uprave, Ljubljana.

ŠULIGOJ, L. (2007): "Primorski begunci med svetovnima vojnama na ptujskem območju", ČZN, 43=78, 2.-3. zvezek, 154-179.

Vozroždenie (1930), Beograd.

Zgodovinski arhiv na Ptujju (ZAP), SIZAP 206, Rodbina Simonič-Blumenau, škatla 4.

ZAP, Herbersteinov sekretariat, škatla 2.